

IV. INWENTARYZACJE OBIEKTÓW PRZYRODNICZYCH W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH

INWENTARYZACJA OBIEKTÓW PRZYRODNICZYCH – GMINA CHRZĄSTOWICE

W skład gminy wchodzi 9 sołectw:
Chrząstowice, Daniec, Dąbrowice, Dębie, Dębska
Kuźnia, Falmirowice, Lędziny, Niwki, Suchy Bór

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY CHRZĄSTOWICE

Gmina Chrząstowice (niem. *Gemeinde Chronstau*; dawn. *gmina Chrząsty*) to gmina wiejska w województwie opolskim, w powiecie opolskim.

Położenie geograficzne i krótka charakterystyka

Gmina Chrząstowice położona jest w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Opola, w środkowo - wschodniej części województwa opolskiego pomiędzy dwoma ważnymi szlakami komunikacji drogowej: w kierunku Częstochowy (Warszawy) - droga nr 46 oraz w kierunku Katowic - autostrada A-4. Od północy graniczy z gminą Turawa, od strony północno - wschodniej z gminą Ozimek, od południowego wschodu z gminą Izbicko, od południa z gminą Tarnów Opolski, a od strony zachodniej z miastem wojewódzkim Opole. Gmina obejmuje część Równiny Opolskiej, która wchodzi w skład Niziny Śląskiej. Łącznie gminę Chrząstowice zamieszkuje około 6.500 mieszkańców. Gmina stanowi 5,19 % powierzchni powiatu.

Struktura powierzchni Gminy Chrzastowice

Powierzchnia gminy wynosi 82,31 km². Z czego na użytki rolne przypada 51 %, a użytki leśne 42 %.

GMINA CHRZĄSTOWICE

Obszarowe formy ochrony przyrody

Rezerwat przyrody Srebrne Źródła

Leśny rezerwat częściowy o powierzchni około 23 ha. Obszar ten ma bardzo duże walory przyrodnicze związane zarówno z biotopem jak i biocenozami. Do największych walorów przyrody nieożywionej należy występowanie rozległej strefy źródłiskowej niewielkiego dopływu Jemielnicy. Strefa obejmuje bardzo liczne wsięki i skoncentrowane wypływy wód podziemnych o łącznej bardzo wysokiej wydajności. Wypływy wód podziemnych pochodzą z naturalnego drenażu rozległego pasa pagórów wodnomorenowych, wodnolodowcowych i eolicznych zlokalizowanych między Ozimkiem i Dębską Kuźnią. Wody opadowe na tym zalesionym terenie zazwyczaj szybko przedostają się przez łatwo przepuszczalne warstwy skalne, by w spągu gromadzić się na nieprzepuszczalnych ilach i iłowcach górnego triasu. W związku z występowaniem w spągu nieprzepuszczalnego podłoża płyną następnie równolegle, by w sposób skoncentrowany przedostać się na powierzchnię. Silnie zaznaczona erozja wodna, która towarzyszy wypływowi doprowadziła do wykształcenia się płaskiej w dnie zawodnionej niecki.

Rezerwat obejmuje fragment masywu leśnego porośniętego łągiem wiązowo-jesionowym *Ficario-Ulmetum campestris*, łągiem jesionowo-olszowym *Circaeo-Alnetum* i grądem subkontynentalnym *Tilio-Carpinetum*. Na jego obszarze znajduje się znacznych rozmiarów źródło, na którego brzegach wykształciły się płyty zespołu z dominacją lepiężnika białego *Petasitetum albi*. Znajduje się tu jedyne na Równinie Opolskiej stanowisko cisa pospolitego *Taxus baccata* w naturalnym siedlisku. Występują tu również dosyć licznie inne rzadkie gatunki, np. żywiec dziewięciolistny *Dentaria enneaphyllos*, żywiec cebulkowy *D. bulbifera*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*, porzeczka czarna *Ribes nigrum*, kwitnące okazy bluszczu pospolitego *Hedera helix*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*.

Obszary chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu powołuje się w celu zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów o różnych typach środowiska. Zwyczajowo przyjęło się, że obejmują tereny większe od parku krajobrazowego o walorach przyrodniczo-krajobrazowych charakterystycznych dla danego regionu. Działalność gospodarcza na takim obszarze nie ulega poważniejszym ograniczeniom, lecz powinna być prowadzona w sposób nie naruszający stanu względnej równowagi ekologicznej. Reżim prawny obszaru chronionego krajobrazu powinien z jednej strony zapewnić ochronę przed uciążliwościami przemysłowymi, a z drugiej - wykorzystać te tereny dla celów ekoturystyki i produkcji zdrowej żywności.

Obszar Chronionego Krajobrazu Lasy Stobrawsko-Turawskie

Obszar Chronionego Krajobrazu Lasy Stobrawsko-Turawskie o powierzchni 179305 ha został powołany w 1988 roku w centralnej i zachodniej części województwa opolskiego. W 1999 roku w jego zachodniej i centralnej części utworzono Stobrawski Park Krajobrazowy. W granicach tego obszaru znajduje się północna i wschodnia część gminy Chrzastowice.

W granicach Lasów Stobrawsko-Turawskich znalazło się kilka zespołów przyrodniczo-krajobrazowych oraz kilkadziesiąt użytków ekologicznych i pomników przyrody. Niezliczona ilość cieków, stawy hodowlane, źródła, polodowcowe moreny i wydmy stanowią o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych tego terenu. Na obszarze Lasów Stobrawsko-Turawskich stwierdzono występowanie wielu chronionych gatunków roślin i zwierząt. Jednym z najciekawszych obiektów położonych na tym terenie jest Jezioro Turawskie. Jego najbliższe otoczenie jest miejscem gniazdowania wielu ciekawych gatunków ptaków. Zbiornik stanowi też ważne miejsce odpoczynku i żerowania dla ptaków migrujących. Z tego względu został zaliczony do ostoi ptactwa wodnego o randze europejskiej. W myśl postanowień ustawy o ochronie przyrody obszar chronionego krajobrazu to obiekt pełniący, poza funkcją przyrodniczo-krajobrazową, funkcję turystyczno-rekreacyjną. Lasy Stobrawsko-Turawskie, ze względu na przewagę borów sosnowych mających duże walory bioterapeutyczne (działają kojąco, przeciwastmatycznie i odkażająco), posiadają duże znaczenie dla turystyki i wypoczynku mieszkańców okolicznych miast.

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy Kamionka

Proponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy obejmuje interesujący pod względem krajobrazowym i przyrodniczym dawny kamieniołom bazaltów Kamionka. Obszar ten jest

jednym z kilkunastu występujących na Opolszczyźnie wystąpień intruzji żyłowych trzeciorzędowego wulkanizmu. Występujący w kamieniołomie druzgot bazaltowy stanowi wartę zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych świadectwo przeszłości geologicznej.

Obszar ten obfituje w rzadkie w skali regionu gatunki grzybów i roślin oraz zbiorowiska roślinne. Spośród grzybów występuje tu koralówka czerwonowierzchołkowa *Ramaria botrytis*, której stanowisko to jest jedynym obecnie istniejącym na Śląsku Opolskim. Na terenie tym występuje wiele rzadkich i ginących roślin. Do najciekawszych należy m.in.: wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, wyka kaszubska *Vicia cassubica*, wyka zaroślowa *Vicia dumetorum*, bluszcz pospolity *Hedera helix*. Do najbardziej interesujących zbiorowisk roślinnych należy rzadki na Śląsku Opolskim zespół z dominacją wyki kaszubskiej *Agrimonio-Vicium cassubicae*, i zespół wyki leśnej i wyki zaroślowej *Vicium sylvatico-dumetorum*. Występują tu również chronione i rzadkie gatunki zwierząt: ropucha zielona *Bufo viridis*, rzekotka drzewna *Hyla arborea*, traszka zwyczajna *Triturus vulgaris*, zaskroniec *Natrix natrix*, zimorodek *Alcedo atthis* i wiele innych.

Indywidualne formy ochrony przyrody

Użytki ekologiczne

Użytki ekologiczne to nowa forma indywidualnej ochrony przyrody, wprowadzona do polskich przepisów prawnych ustawą o ochronie przyrody z dnia 16.10.1991r. (Dz. U. z dnia 12.10.1991r., nr 114 poz.492 z późn. zm.). Użytkami ekologicznymi są, w rozumieniu w/w ustawy, zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk, jak: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne "oczka wodne", kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nie użytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce itp. Użytki ekologiczne uwzględnia się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i uwidacznia w ewidencji gruntów.

Torfowisko Dębska Kuźnia

Użytek ekologiczny o powierzchni 5,19 ha uznany Rozporządzeniem nr P/2/97 Wojewody Opolskiego z dnia 3 lutego 1997 roku. Jest to podmokły nieużytek z interesującymi zbiorowiskami roślinnymi w trakcie naturalnej sukcesji. Miejsce bytowania i żerowania bociana czarnego *Ciconia nigra*.

Łęg w Dębciu

Niewielki powierzchniowo fragment łągu jesionowo-olszowego *Circaeo-Alnetum*. Miejsce masowego występowania bardzo rzadkiej w województwie opolskim chronionej paproci - pióropusznika strusiego *Matteucia struthiopteris*.

Łąki koło Dębskiej Kuźni

Pas podmokłych łąk w dolinie Jemielnicy na południowy-wschód od Dębskiej Kuźni z wieloma dobrze wykształconymi zbiorowiskami łąkowymi i turzycowymi. Miejsce występowania kukułki szerokolistnej *Dactylorhiza majalis*, bobrka trójlistkowego *Menyanthes trifoliata*, siedmiopalcznika błotnego *Comarum palustre*, sitowia lenego *Scirpus sylvaticus*, ostrożenia łąkowego *Cirsium rivulare*, wełnianki wąskolistnej *Eriophorum angustifolium* i innych.

Łąka koło Dąbrowic

Jest to kompleks podmokłych, niekoszonych łąk między Dąbrowicami i Dańcem z wieloma dobrze wykształconymi zbiorowiskami łąkowymi i turzycowymi. Są to: zespół kosaćca żółtego *Iridetum pseudacori*, zespół turzycy błotnej *Caricetum acutiformis*, zespół turzycy dzióbkowatej *Caricetum rostratae*, zespół turzycy zaostrej *Caricetum gracilis*, zespół turzycy sztywnej *Caricetum gracilis*, zespół ostrożenia łąkowego *Cirsietum rivularis* i zespół sitowia leśnego *Scirpetum silvatici*. Jest to miejsce liczego występowania kukułki szerokolistnej *Dactylorhiza majalis*, sitowia leśnego *Scirpus sylvaticus*, ostrożenia łąkowego *Cirsium rivulare* i innych. Na łąkach tych ma swoje stanowisko łągowe derkacz *Crex crex*, gatunek zagrożony w skali światowej. Celem jego ochrony jest zachowanie unikalnych biotopów łąkowych i turzycowych, walorów krajobrazowych oraz zasobów genowych chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt.

Łąka koło Dańca

Jest to niewielki kompleks podmokłych, koszonych łąk w północno-wschodniej części Dańca z wieloma dobrze wykształconymi zbiorowiskami łąkowymi, turzycowymi i torfowiskowymi. Występuje tu między innymi zespół ostrożenia łąkowego oraz rzadki w województwie opolskim zespół turzycy nitkowatej *Caricetum lasiocarpae*. Jest to miejsce liczego występowania kukułki szerokolistnej *Dactylorhiza majalis*. Na tym terenie ma również stanowisko łągowe derkacz *Crex crex*. Celem jego ochrony jest zachowanie unikalnych biotopów łąkowych, turzycowych i torfowiskowych, walorów krajobrazowych oraz zasobów genowych chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt.

Pomniki przyrody

Na terenie gminy Chrzęstowice znajduje się obecnie 11 pomników przyrody. Są to:

1. Dąb szypułkowy *Quercus robur* rosnący w oddziale 15 d Nadleśnictwa Opole, obręb Grudzice w sąsiedztwie Tartaku w Suchym Borze (nr rej. woj. 44). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 470 cm; wysokość: 24 m; wiek: około 270 lat.
2. Buk zwyczajny *Fagus sylvatica* rosnący w oddziale 178 f Nadleśnictwa Krasiejów, obręb Zbicko (nr rej. woj. 175). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 480 cm; wysokość: 31 m; wiek: około 220 lat.
3. Sosna zwyczajna *Pinus sylvestris* rosnąca w oddziale 180 d Nadleśnictwa Krasiejów, obręb Zbicko (nr rej. woj. 176). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 268 cm; wysokość: 26 m; wiek: około 180 lat.
4. Sosna zwyczajna *Pinus sylvestris* rosnąca w oddziale 212 c Nadleśnictwa Krasiejów, obręb Zbicko na skraju lasu koło Dańca (nr rej. woj. 193). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 260 cm; wysokość: 23 m; wiek: około 220 lat.
5. Dąb szypułkowy *Quercus robur* rosnący w oddziale 91 c Nadleśnictwa Krasiejów, obręb Zbicko (nr rej. woj. 194). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 550 cm; wysokość: 27 m; wiek: około 220 lat.
6. Sosna zwyczajna *Pinus sylvestris* rosnąca w oddziale 238 h Nadleśnictwa Krasiejów, obręb Zbicko (nr rej. woj. 333). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m.: 260 cm; wysokość: 23 m; wiek: około 180 lat.
7. Dąb szypułkowy *Quercus robur* rosnący w oddziale 15 g Nadleśnictwa Opole, obręb Grudzice (nr rej. woj. 503). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 490 cm; wysokość: 31 m; wiek: około 250 lat.
8. Dąb szypułkowy *Quercus robur* rosnący w oddziale 15 b Nadleśnictwa Opole, obręb Grudzice (nr rej. woj. 504). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 433 cm; wysokość: 28 m; wiek: około 250 lat.
9. Dąb szypułkowy *Quercus robur* rosnący w oddziale 7 b Nadleśnictwa Opole, obręb Grudzice (nr rej. woj. 505). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 442 cm; wysokość: 24 m; wiek: około 250 lat.
10. Sosna wejmutka *Pinus strobus* rosnąca w Nadleśnictwie Opole (nr rej woj. 519), obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 320 cm; wysokość: 25 m; wiek: około 120 lat.
11. Dęby szypułkowe *Quercus robur* (28 szt. aleja) rosnące wzdłuż drogi, przedłużenie ul. Szkolnej w Lędzinach (nr rej. woj. 780a). Obwód pnia na wysokości 1,3 m: 251-443 cm; wysokość: 16-19 m; wiek: 200 lat.

12. Dęby szypułkowe *Quercus robur* (40 szt. aleja) rosnące przy ul. Parkowej w Dębciu, (nr rej. woj. 799). Obwód pnia na wysokości 1,3m: 251-396 cm; wysokość: 17-20 m; wiek: 200 lat.

13. Dąb szypułkowy *Quercus robur* rosnący przy ul. Wiejskiej w Dębciu, (nr rej. woj. 800). Obwód pnia na wysokości 1,3m: 390 cm; wysokość: 19 m; wiek: 300 lat.

Lokalizacja chronionych roślin na terenie gminy Chrzęstowice

Pomocnik baldaszkowy *Chimaphila umbellata*

Ta zimozielona bylina z rodziny gruszyckowatych *Pyrolaceae* jest typowym składnikiem suchych borów sosnowych, jednak na obszarze całego kraju występuje dość rzadko i w dużym rozproszeniu. Wg Matuszkiewicza (2001) to gatunek charakterystyczny dla związku *Dicrano-Pinion*, obejmującego naturalne acydofilne oligo- i mezotroficzne zbiorowiska borowe oraz dla zespołu subkontynentalnego boru świeżego *Peucedano-Pinetum*. W województwie opolskim pomocnik występuje stosunkowo rzadko w borach sosnowych środkowej części regionu. W gminie Chrzęstowice nieliczne stanowiska pomocnika baldaszkowego zostały stwierdzone na północ i północny wschód od Dębskiej Kuźni.

Wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*

To rozgałęziony krzew z rodziny wawrzynkowatych *Thymelaeaceae* o różowych, wonnych kwiatach, osadzonych gęsto wzdłuż pędów. Wawrzynek jest rośliną silnie trującą. Ten zwiastun wiosny, ze względu na efektowne kwiaty, był niegdyś masowo zrywany do celów dekoracyjnych, stąd też w wielu miejscach naszego kraju, szczególnie w pobliżu dużych miast, został na licznych stanowiskach wytępiony. Wawrzynek wilczełyko rośnie w cienistych, wilgotnych lasach liściastych i zaroślach na glebie żyznej, próchnicznej, nieco wapiennej. Wg Matuszkiewicza (1982) jest gatunkiem charakterystycznym dla rzędu *Fagetalia sylvaticae*. Występuje on na obszarze całej Polski, zarówno na niżu, jak i w górach, jednak w dużym rozproszeniu. W województwie opolskim wawrzynek wilczełyko występuje jeszcze stosunkowo często w różnego rodzaju lasach liściastych, w rozproszeniu na obszarze całego regionu. Na terenie gminy Chrzęstowice wawrzynek wilczełyko rośnie na południowy zachód od Falmirowic, na południe od Falmirowic (koło leśniczówki "Kamionka"), na zachód i południe od Lędzin, na północny zachód od Suchego Boru oraz na południowy wschód od Dębskiej Kuźni.

Widłak goździsty *Lycopodium clavatum*

To bylina z rodziny widłakowatych *Lycopodiaceae* spotykana w suchych borach i lasach mieszanych, a także na wrzosowiskach. Wg Matuszkiewicza (2001) widłak goździsty jest gatunkiem charakterystycznym dla klasy *Nardo-Callunetea*, tj. zbiorowisk wrzosowisk i ubogich muraw bliźniczkowych. To roślina częsta w wielu regionach kraju, ale jednocześnie ustępująca ze swoich stanowisk (Rutkowski 1998). Występowanie tego gatunku w województwie opolskim ograniczone jest do borów mieszanych i borów środkowo-wschodniej części województwa w granicach Lasów Stobrawsko-Turawskich. Jedno stanowisko zostało także stwierdzone w ostatnich latach w Borach Niemodlińskich. W gminie Chrzastowice stanowisko widłaka goździstego stwierdzono na północny wschód od Dębskiej Kuźni.

Bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*

Jest to bylina reprezentująca rodzinę bobrkowatych *Menyanthaceae*, o długim, pełzającym, członowatym kłęczu. Licie o długich ogonkach są u podstawy pochwiasto rozszerzone, a blaszka trójlistkowa przypomina z wyglądu koniczynę. Gęsty, groniasty kwiatostan składa się z 5-łatkowych, gwiazdkowatych, różowobiałych kwiatów, z wyraźnymi, soczystymi, białymi włoskami. Jest to gatunek dość rzadki, występujący na bagnach, torfowiskach, zalewanych łąkach i w rowach. Najczęściej wchodzi w skład fitocenoz zespołu *Cicuto-Caricetum pseudocyperi*, a wg Matuszkiewicza (2001) jest gatunkiem charakterystycznym klasy *Scheuchzerio-Caricetea nigrae* i związku *Caricion lasiocarpae*, obejmującego dystroficzno-mezotroficzne zbiorowiska wąskolistnych turzyc, tworzące bardzo kwaśne torfowiska przejściowe. W województwie opolskim bobrek trójlistkowy występuje rzadko na wilgotnych łąkach, podtorfieniach i torfowiskach w rozproszeniu na terenie całego regionu. Do dzisiaj zachowane stanowiska zlokalizowane są w środkowo-wschodniej części regionu w Lasach Stobrawsko-Turawskich, okolicy Nowej Kuźni i Gogolina. Na terenie gminy Chrzastowice bobrek trójlistkowy występuje dosyć licznie w Dańcu i na południowy wschód od Dębskiej Kuźni.

Cis pospolity *Taxus baccata*

Jest to gatunek z rodziny cisowatych *Taxaceae*, występujący jako drzewo lub krzew. Korony młodszych drzew są stożkowate, luźne, z szeroko odstającymi i długo zachowanymi na pniu gałęziami dolnymi. Okazy starsze, szczególnie rosnące w odosobnieniu, tworzą zazwyczaj korony kopulaste, gęste, o gałęziach nisko osadzonych. Kora cisa jest cienka i gładka,

łuszcząca się, ciemnobrązowa. W odróżnieniu od innych drzew szpilkowych drewno cisa nie zawiera żywicy. Jest ono twarde, sprężyste i bardzo trwałe, a jednocześnie daje się doskonale toczyć i polerować. Z tych względów było od dawna szeroko wykorzystywane w budownictwie oraz do wyrobu przedmiotów codziennego użytku. Tak wielka wartość użytkowa drewna cisa stała się niestety główną przyczyną jego intensywnej eksploatacji, co doprowadziło do znacznego ograniczenia występowania tego gatunku na terenie Polski. Cis pospolity w naturze stanowi gatunek leśny, rosnący zazwyczaj w lasach iglastych lub mieszanych i nie tworzy z reguły własnych skupień. W Polsce drzewo to osiąga wschodnią granicę swojego zasięgu. Jego naturalne, bardzo rozproszone stanowiska występują w południowej, zachodniej i w północnej części kraju. Wg Matuszkiewicza (1982) jest to gatunek charakterystyczny dla zespołu *Taxo-Fagetum* (ciepłolubna buczyna storczykowa z udziałem cisa w warstwie krzewów i podokapowej warstwie drzewostanu). W województwie opolskim cis pospolity występuje bardzo rzadko na stanowiskach naturalnych. Większość lokalizacji ma charakter antropogeniczny pochodzący z nasadzeń leśników. Na terenie gminy Chrzastowice, prawdopodobnie naturalne stanowisko cisa pospolitego znajduje się na południowy wschód od Dębskiej Kuźni (koło Srebrnego źródła).

Goździk kropkowany *Dianthus deltoides*

To delikatna bylina wysokości do 30 cm reprezentująca rodzinę goździkowatych *Caryophyllaceae*. Licie szarawozielone o szorstkim brzegu. Kwiaty pojedyncze lub po trzy zebrane w wiechowate kwiatostany, różowe z białawymi kropkami na płatkach. Kwitnie od czerwca do wrzenia. Goździk kropkowany rośnie na suchych łąkach, murawach, przydrożach, zaroślach, najczęściej na piaszczystych glebach. Jest to gatunek charakterystyczny dla związku napiaskowych muraw *Vicio lathyroidis-Potentillion* i zespołu niskiej murawy psammofilnej *Diantho-Armerietum* (Matuszkiewicz 2001). W województwie opolskim goździk kropkowany jest uważany za gatunek dość częsty, a w miejscach piaszczystych pospolity.

Goździk kropkowany występuje stosunkowo często na nieużytkach i suchych pastwiskach na terenie całej gminy Chrzastowice, np. w okolicach Suchego Boru, Dębskiej Kuźni, Niwek i Dańca.

Kalina koralowa *Viburnum opulus*

Jest to krzew z rodziny przewiertniowatych *Caprifoliaceae*, dochodzący do 3 m wysokości. Rośnie na obszarze całego kraju, głównie w wilgotnych lasach olszowych i łęgowych, nad

rzekami i rowami. Wg Matuszkiewicza (2001) jest gatunkiem charakterystycznym związku *Pruno-Rubion fruticosi*, w skład którego wchodzi zbiorowiska otulinowe o subatlantycko-środkowoeuropejskim typie zasięgu. W województwie opolskim kalinę koralową spotykamy stosunkowo często na skrajach lasów i zarośli liściastych na obszarze całego województwa. Kalina koralowa stanowi składnik zadrzewień i okrajków leśnych na całym obszarze gminy. Najczęściej spotkać ją można w dolinie Jemielnicy.

Konwalia majowa *Convallaria majalis*

To gatunek z rodziny liliowatych *Liliaceae*. Konwalia majowa występuje na terenie całego kraju, w lasach liściastych, mieszanych i zaroślach. Jak podaje Oberdorfer (1994) jest to gatunek charakterystyczny dla klasy *Querco-Fagetea*. Wg Matuszkiewicza (2001) jest gatunkiem wyróżniającym zespół subkontynentalnego boru świeżego *Peucedano-Pinetum*, zespół świetlistej dąbrowy *Potentillo albae-Quercetum petraeae* oraz zbiorowisko ciepłolubnych buczyn "storczykowych" regionu sudeckiego *Fagus sylvatica-Hypericum maculatum*. Konwalia majowa występuje w województwie opolskim pospolicie w różnego rodzaju suchych i świeżych lasach liściastych, a także w zadrzewieniach i lasach mieszanych. Konwalia majowa występuje dosyć pospolicie w lasach liściastych i mieszanych na całym obszarze gminy Chrzastowice, m.in. w okolicach Niwek, Dębskiej Kuźni, Falmirowic i Dańca.

Kopytnik pospolity *Asarum europaeum*

To niska, płożąca się bylina z rodziny kokornakowatych *Aristolochiaceae*, rosnąca głównie w żyznych i umiarkowanie wilgotnych lasach liściastych i w zaroślach. Wg Matuszkiewicza (2001) gatunek ten jest charakterystyczny dla rzędu *Fagetalia sylvaticae*, obejmującego mezo- i eutroficzne lasy liściaste zachodniej, środkowej i częściowo wschodniej Europy. W województwie opolskim kopytnik pospolity występuje stosunkowo często w lasach liściastych, szczególnie na południu regionu. Jego stanowiska są z reguły obfite. Na terenie gminy Chrzastowice kopytnik pospolity występuje dosyć rzadko w lasach liściastych na południowy wschód od Dębskiej Kuźni i na zachód od Lędzin.

Kruszyna zwyczajna *Frangula alnus*

To krzew lub niskie drzewo dorastające do 3-4 m wysokości, reprezentujące rodzinę szakłakowatych *Rhamnaceae*. Stanowi on składnik podszytu naszych lasów, zwłaszcza wilgotnych olsów i łęgów. Spotkać ją można również na torfowiskach, mokrych łąkach,

zaroślach łożowych, skrajach lasów. Wg Oberdorfera (1994) jest gatunkiem charakterystycznym dla rzędu *Alnetalia*, a wg Matuszkiewicza (2001) - wyróżniającym zespół zarośli kruszyn i jeżyn *Frangulo-Rubetum plicati*. W województwie opolskim kruszyna pospolita jest gatunkiem częstym w różnego rodzaju lasach liściastych i mieszanych na terenie całego regionu.

Kruszyna pospolita występuje pospolicie w wilgotnych lasach i zaroślach na obszarze całej gminy.

Naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*

To okazała roślina osiągająca do 130 cm wysokości, reprezentująca rodzinę trędownikowatych *Scrophulariaceae*. Jej liście są gładkie i zazwyczaj nagie. Kwiatostan dekoracyjny składający się z kilkudziesięciu szeroko-dzwonkowatych, żółtych, brunatno żyłkowanych kwiatów. Kwitnie w czerwcu i lipcu. Naparstnica zwyczajna rośnie w widnych lasach i ich skrajach, zaroślach i porębach. W województwie opolskim naparstnica zwyczajna notowana była stosunkowo często na całym obszarze województwa. Obecnie jej stanowiska ograniczone są do kwaśnych dąbrów, lasów liściastych i borów mieszanych południowej (Góry Opawskie) i środkowo-wschodniej części regionu (lasy Stobrawsko-Turawskie). Na terenie gminy Chrzastowice naparstnica zwyczajna występuje nielicznie w zaroślach na północ od Dębskiej Kuźni.

Pierwiosnek lekarski *Primula veris*

To niewielka bylina dochodząca do 10-30 cm wysokości, reprezentująca rodzinę pierwiosnkowatych *Primulaceae*. Liście o silnie zaznaczonej nerwacji są spodem cienko owłosione. Kwiaty są złocistożółte z 5 pomarańczowymi plamkami w gardzieli o rozdęty, dzwonkowaty kielichu. Kwitnie od marca do czerwca. Pierwiosnek lekarski rośnie na murawach, w zaroślach, widnych lasach i ich skrajach przeważnie na podłożu wapiennym. W województwie opolskim pierwiosnek lekarski podawany był z całego obszaru regionu. Obecnie występuje znacznie rzadziej niemal wyłącznie w granicach wapiennego masywu Chełmu. Kilka osobników tego gatunku stwierdzono na nasypie kolejowym koło stacji PKP w Chrzastowicach.

Porzeczka czarna *Ribes nigrum*

Jest to krzew z rodziny agrestowatych *Grossulariaceae*, wydzielający charakterystyczną, intensywną woń. Liście porzeczki są duże, 3-5 klapowe, spodem pokryte siedzącymi, żółtymi

gruczołami. Obupłciowe kwiaty, pojawiające się od kwietnia do czerwca, są dzwonkowate, zebrane w zwisłe, wielokwiatowe grona. Owocem jest czarna jagoda. Porzeczką czarną spotykana jest stosunkowo rzadko w wilgotnych lasach liściastych i zaroślach, zwłaszcza nadrzecznych. Wg Matuszkiewicza (2001) jest gatunkiem charakterystycznym dla klasy *Alnetea glutinosae* oraz dla zespołu olsu porzeczkowego *Ribeso nigri-Alnetum*. W województwie opolskim porzeczką czarną występuje stosunkowo często w wilgotnych lasach liściastych, przede wszystkim olsach w rozproszeniu na terenie całego regionu. Na terenie gminy Chrzastowice porzeczką czarną występuje nielicznie w lasach łągowych na południowy zachód od Lędzin, na południe od Falmirowic, na południowy wschód od Dębskiej Kuźni oraz na północ i północny zachód od Chrzastowic.

Przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*

To wcześnie kwitnąca, dekoracyjna bylina reprezentująca rodzinę jaskrowatych *Ranunculaceae*. Osiąga wysokość do 20 cm i pokryta jest miękkimi włoskami. Licie częściowo zimozielone są 3-klapowe, całobrzegie, od spodu purpurowe. Kwiaty niebieskie rozwijają się od marca do maja. Przylaszczka rośnie w lasach liściastych, przeważnie bukowych, a także zaroślach, szczególnie na podłożu wapiennym. Matuszkiewicz (2001) uznaje ją za gatunek charakterystyczny klasy mezo- i eutroficznych lasów liściastych *Quercus-Fagetea*. W województwie opolskim przylaszczka jest gatunkiem stosunkowo częstym, szczególnie w lasach liściastych środkowej i południowej części regionu. Wyraźnie preferuje lasy bukowe na podłożu wapiennym.

Przylaszczka pospolita w gminie Chrzastowice występuje w lasach liściastych na południowy wschód od Dębskiej Kuźni oraz na południowy wschód i południe od Falmirowic.

Przytulia wonna *Galium odoratum*

To wieloletnia roślina z rodziny marzanowatych *Rubiaceae*, występująca dosyć licznie w lasach łągowych i grądowych oraz w buczynach. Preferuje gleby żyzne, głębokie, gliniaste. Wg Matuszkiewicza (2001) jest to gatunek charakterystyczny dla rzędu *Fagetalia sylvaticae*, obejmującego mezo- i eutroficzne lasy liściaste zachodniej, środkowej i częściowo wschodniej Europy. W województwie opolskim przytulia wonna występuje stosunkowo często w lasach liściastych, w tym przede wszystkim bukowych w środkowo-wschodniej i południowej części regionu.

Przytulia wonna na terenie gminy Chrzastowice występuje nielicznie na południe od Falmirowic i na południowy wschód od Dębskiej Kuźni.

Buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia*

To gatunek z rodziny storczykowatych *Orchidaceae* spotykany w różnego typu lasach liściastych i zaroślach, w miejscach cienistych. Licie ma podługowato-lancetowate, stosunkowo sztywne. Kwiatostan luźny złożony z 3-25 białych kwiatów. Kwitnie w maju i czerwcu. Wg Matuszkiewicza (2001) buławnik mieczolistny jest gatunkiem charakterystycznym dla ciepłolubnych buczyn storczykowych podzwiązku *Cephalanthero-Fagenion*. Na terenie województwa opolskiego buławnik mieczolistny występuje rzadko w środkowej i południowej części regionu. Szczególnie obfite są jego stanowiska w Górach Opawskich w rejonie Obszaru Chronionego Krajobrazu Mokre-Lewice.

Na terenie gminy Chrzastowice stwierdzono nieliczne jego stanowisko na południowy zachód od Falmirowic.

Długosz królewski *Osmunda regalis*

To okazała paproć osiągająca do 2 m wysokości z dekoracyjnymi, podwójniepierzastymi liśćmi. W części dolnej są one zielone, w górnej podczas dojrzewania zarodników brązowe. Zarodnikuje w maju. Długosz królewski występuje w Polsce bardzo rzadko, głównie na niżu na torfowiskach niskich i w zabagnionych lasach olszowych. Na Opolszczyźnie jego stanowiska związane są z wilgotnymi i bagiennymi borami, gdzie występuje najczęściej w sąsiedztwie rowów melioracyjnych. Wg Matuszkiewicza (2001) jest gatunkiem charakterystycznym olszyn ze związku *Alnion glutinosae*.

Na terenie gminy Chrzastowice gatunek ten występuje nielicznie na skraju drogi leśnej między Lędzinami i Suchym Borem.

Gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*

Jest to żółtobrunatna, saprofityczna roślina wieloletnia wysokości 20-50 cm, o gniazdowato ułożonych mięsistych korzeniach i liściach zredukowanych do łusek. Należy ona do rodziny storczykowatych *Orchidaceae*. Kwiaty o miodowym zapachu tworzą wielokwiatowe grono, w dole luźne, w górze gęste. Gnieźnik leśny spotykany jest pojedynczo w cienistych lasach dębowo-bukowych i w zaroślach. To gatunek charakterystyczny dla rzędu *Fagetalia sylvaticae* (Matuszkiewicz 2001). W województwie opolskim gnieźnik leśny występuje stosunkowo rzadko w różnego rodzaju lasach liściastych i zaroślach w środkowej i północnej części regionu. Na terenie gminy Chrzastowice stanowisko gnieźnika leśnego zostało stwierdzone w lesie liściastym między Dąbrowicami a Dańcem.

Grażel żółty *Nuphar lutea*

Jest to wieloletnia roślina wodna z rodziny grzybieniovatych *Nymphaeaceae*. Grażel żółty jest składnikiem jezior, stawów i starorzeczy. Występuje na obszarze całego kraju. Wg Matuszkiewicza (2001) jest to gatunek charakterystyczny dla związku *Nymphaeion*, w skład którego wchodzi zbiorowiska makrohydrofitów z reguły zakorzenione, z przewagą form o liściach pływających na powierzchni oraz zespołu "lili w wodnych" *Nupharo-Nymphaeetum albae*. Na obszarze województwa opolskiego grażel żółty występuje dosyć pospolicie w eutroficznych zbiornikach wodnych. Szczególnie często można go spotkać w starorzeczach Odry i Nysy Kłodzkiej. W gminie Chrzastowice jedno nieliczne stanowisko grażela żółtego zostało stwierdzone w Jemielnicy między Chrzastowicami i Dębską Kuźnią.

Kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*

To wieloletni storczyk leśny z rodziny *Orchidaceae*, spotykany najczęściej na skrajach dróg, rzadziej w różnego rodzaju lasach oraz w zaroślach. Gatunek ten jest charakterystyczny dla klasy *Quercus-Fagetum* tj. mezo- i eutroficznych, europejskich lasów liściastych, a także dla podzwiązku ciepłolubnych buczyn "storczykowych" *Cephalanthero-Fagenion* (Matuszkiewicz 2001). Występuje na całym obszarze kraju. Na terenie Śląska Opolskiego kruszczyk szerokolistny występuje stosunkowo często w lasach i borach niemal wszystkich większych kompleksów leśnych. Stanowiska kruszczyka szerokolistnego na terenie gminy Chrzastowice znajdują się na południowy wschód od Falmirowic, na południe od Chrzastowic, na północ i południowy wschód od Dębskiej Kuźni, na południe od Suchego Boru, na zachód od Niwek oraz na południowy zachód od Lędzin.

Kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*

To bylina z rodziny storczykowatych *Orchidaceae*, spotykana jeszcze stosunkowo często na wilgotnych łąkach na niżu i w niższych położeniach górskich. Dosyć gęsty, walcowaty kwiatostan składa się z 10-50 jasnoróżowych do ciemnopurpurowych kwiatów. Liście o kształcie owalnym lub lancetowatym, zwykle plamiste, największą szerokość osiągają w połowie. Kwitnie w maju i czerwcu. Gatunek ten jest charakterystyczny dla zespołu częściowo zabagnionych, mokrych łąk *Juncetum subnodulosi* (Matuszkiewicz 2001). W województwie opolskim kukułka szerokolistna jest jednym z najpospolitszych storczykowatych. Rośnie w rozproszeniu na obszarze całego województwa na różnego rodzaju wilgotnych łąkach. Szczególnie często jest spotykana na łąkach w dolinie Małej Panwi i Stobrawy. W obszarze gminy Chrzastowice stwierdzono dosyć liczne występowanie

kukułki szerokolistnej na podmokłych łąkach i torfowiskach w Chrzastowicach, na południowy wschód od Dębskiej Kuźni, między Dąbrowicami i Dańcem oraz na południe i północny wschód od Dańca.

Lilia złotogłów *Lilium martagon*

To efektowna bylina z rodziny liliowatych *Liliaceae* spotykana w zarolach, lasach, zwłaszcza bukowych oraz na zrębach. To gatunek częsty w Sudetach i Karpatach, bardzo rzadki natomiast na niżu. Bylina ta uważana jest za charakterystyczną dla rzędu *Fagetalia sylvaticae* - mezo- i eutroficznych lasów liściastych zachodniej, środkowej i częściowo wschodniej Europy (Matuszkiewicz 2001). Lilia złotogłów osiąga północny kres zasięgu w Polsce (Szafer i in. 1988). W województwie opolskim lilia złotogłów jest gatunkiem stosunkowo częstym, szczególnie w lasach liściastych południowej części regionu, np. w Górach Opawskich i na Płaskowyżu Głubczyckim. Jej stanowiska nie są jednak liczne, a efektowne kwiaty są często zrywane przez ludzi. W granicach gminy Chrzastowice stanowiska lili złotogłów znajdują się w okolicach Niwek oraz między Dębską Kuźnią i Niwkami.

Listera jajowata *Listera ovata*

Jest to bylina z rodziny storczykowatych *Orchidaceae* dochodząca do 30-60 cm wysokości. Posiada prostą, sztywną łodygę z dwoma dużymi, szerokimi liśćmi o zwężającej się podstawie. W okresie od maja do lipca na szczycie łodygi rozwijają się liczne, małe, zielonkawe kwiaty z żółtawą, dwudzielną warzką, zebrane w wydłużony, groniasty kwiatostan. Listera jajowata rośnie najczęściej w zaroślach, wilgotnych lasach, na polanach na całym obszarze kraju. Wg Oberdorfera (1994) jest to gatunek wyróżniający związku *Alno-Padion*. W województwie opolskim listera jajowata występuje stosunkowo często na łąkach, w zaroślach i na skrajach lasów, w rozproszeniu na terenie całego regionu. Listera jajowata w granicach gminy Chrzastowice występuje pojedynczo w lasach na południowy zachód od Falmirowic.

Paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*

To niewielka paproć dorastająca do 20-50 cm wysokości, reprezentująca rodzinę paprotkowatych *Polypodiaceae*. Posiada grube, pełzające kłącze pokryte brunatnymi łuskami, z którego wyrastają pojedyncze, pierzasto wcinane liście. Na ich spodniej stronie osadzone są okrągłe, nagie kupki zarodni ułożone w dwóch szeregach po obu stronach nerwu głównego. *Polypodium vulgare* występuje dosyć pospolicie na terenie całego kraju w cienistych lasach,

na zdrzewionych zboczach, ścianach skalnych i murach. Wg Matuszkiewicza (2001) gatunek ten zaliczony został do grupy charakterystycznych dla klasy *Asplenietea rupestris*, do której należą naturalne zbiorowiska szczelin skalnych w skalistych partiach gór, a na niżu częściej zbiorowiska antropogeniczne na siedliskach wtórnych (np. mury, ruiny). W województwie opolskim paprotka zwyczajna występuje w rozproszeniu w środkowej części województwa przeważnie w borach i ich skrajach oraz w części południowej, częściej w górach i na przedgórzu, przeważnie w zbiorowiskach naskalnych. Na terenie gminy Chrzastowice nieliczne występowanie paprotki zwyczajnej stwierdzono w borach sosnowych na zachód od Niwek i na północny wschód od Dębskiej Kuźni.

Pióropusznik strusi *Matteucia struthiopteris*

To efektowna i dekoracyjna paproć osiągająca do 1,5 m wysokości. Jej podwójniepierzaste liście przypominające nieco strusie pióra nadały nazwę roślinie. Ukształtowane są w wąski lejek, w którego środku w sierpniu lub wrzeniu pojawia się kilka krótszych, brunatnych liści zarodniowych. Pióropusznik strusi występuje w Polsce bardzo rzadko zarówno na niżu jak i w górach. Ronie na wilgotnych zboczach, brzegach potoków, w zaroślach. Matuszkiewicz (2001) uważa go za gatunek charakterystyczny dla bogatych gatunkowo lasów łągowych ze związku *Alno-Ulmion*. W województwie opolskim pióropusznik strusi jest gatunkiem bardzo rzadkim, znanym jedynie z Gór Opawskich. W gminie Chrzastowice jedyne nieliczne stanowisko tego gatunku znajduje się w Dębku.

Podkolan biały *Platanthera bifolia*

Jest to roślina o wzniesionej łodydze do 45 cm wysokości, należąca do rodziny storczykowatych *Orchidaceae*. Wytwarza najczęściej dwa odwrotniejącowate, naprzeciwległe liche odziomkowe. Białe wonne kwiaty zebrane są w gęste lub luźne, cylindryczne kwiatostany długości do 20 cm. Kwitnie od maja do lipca. Podkolan biały zasiedla widne lasy, zarośla, łąki, polany, torfowiska i wrzosowiska, występując na niżu i w niższych położeniach górskich. Wg Matuszkiewicza (2001) to gatunek wyróżniający dla związku obejmującego zbiorowiska psiar niżowych *Violion caninae*. W województwie opolskim podkolan biały występuje w rozproszeniu w środkowej i południowej części województwa zarówno na niżu jak i w górach. Rośnie przeważnie w świetlistych lasach liściastych, zaroślach, murawach i łąkach.

5.2. Gatunki rzadkie

Na uwagę zasługują również gatunki rzadkie w skali województwa i regionu .

Najciekawsze z nich to:

1. Bodziszek czerwony *Geranium sanguineum*
2. Czartawa drobna *Circaea alpina*
3. Czermień błotna *Calla palustris*
4. Czerniec gronkowy *Actea spicata*
5. Dąbrówka kosmata *Ajuga genevensis*
6. Dziurawiec skąpolistny *Hypericum montanum*
7. Gorczycznik prosty *Barbarea stricta*
8. Gruszyczka rednia *Pyrola minor*
9. Gruszyczka okrągłolistna *Pyrola rotundifolia*
10. Gruszyczka zielonawa *Pyrola chlorantha*
11. Janowiec ciernisty *Genista germanica*
12. Koniczyna długokłosowa *Trifolium rubens*
13. Lepiężnik biały *Petasites albus*
14. Łuskiewnik różowy *Lathrea squamaria*
15. Nasięzrzał pospolity *Ophioglossum vulgatum*
16. Nerecznica grzebieniasta *Dryopteris cristata*
17. Okrężnica bagienna *Hottonia palustris*
18. Pajęcznica gałęzista *Anthericum ramosum*
19. Rutewka wąskolistna *Thalictrum lucidum*
20. Rutewka żółta *Thalictrum flavum*
21. Rzęśl hakowata *Callitriche hamulata*
22. Siedmiopalecznik błotny *Comarum palustre*
23. Stokłosa żytnia *Bromus secalinus*
24. Szczodrzeniec rozestłany *Chamaecytisus ratisboniensis*
25. Turzyca nitkowata *Carex lasiocarpa*
26. Wyka kaszubska *Vicia cassubica*
27. Wyka zaroślowa *Vicia dumetorum*
28. Złoc łąkowa *Gagea pratensis*
29. Żywiec cebulkowy *Dentaria bulbifera*
30. Żywiec dziewięciolistny *Dentaria enneaphyllos.*~

Wilgotna łąka z dominacją ostrożnia łąkowego w gminie Chrzęstowice

Turzyca nitkowata rosnąca w gminie Chrzęstowice

Grąd subkontynentalny

Kukułka szerokolistna rosnąca w gminie Chrzastowice

Tygrzyk paskowany występujący w gminie Chrzastowice